

**ХУСУСИЯТҲОИ
ИНЪИКОСИ ПОРТРЕТИ
РАВОНШИНОСИ ДАР
НАСРИ АНВАР ОЛИМ**

Саидов Саидумрон Ганиҷонович, н.и.ф., дотсенти кафедраи адабиёти классикии факултети филологияи тоҷики МДТ “ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров”; **Ҳошимов Илҳомҷон Раҷаббоевич**, унвонҷӯи кафедраи адабиёти муосири факултети филологияи тоҷики МДТ “ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров” (Хучанд, Тоҷикистон)

**ОСОБЕННОСТИ
ОТРАЖЕНИЯ
ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО
ПОРТРЕТА ЧЕЛОВЕКА В
ПРОЗЕ АНВАРА ОЛИМА**

Саидов Саидумрон Ганидҷонович, канд. филол. наук, доцент каф. классической литературы ф-та таджикской филологии ГОУ “ХГУ им. Б. Гафурова”; **Хошимов Илҳомдҷон Раҷаббоевич**, соискатель каф. современной литературы ф-та таджикской филологии ГОУ “ХГУ им. Б. Гафурова” (Худжанд, Таджикистан)

**FEATURES OF
REFLECTION OF THE
PSYCHOLOGICAL
PORTRAIT OF A
PERSON IN THE
PROSE OF ANVAR OLIM**

Saidov Saidumron Ganidzhonovich, candidate of Philology, associate professor of the department of classical literature, faculty of Tajik philology under the SEI “Khujand State University named after academician B. Gafurov”; **Hoshimov Ilhomjon Rajabboevich**, researcher of the department of modern literature, faculty of Tajik philology under the SEI “Khujand State University named after academician B. Gafurov” (Khujand, Tajikistan) **e-mail:** hoshimovilhomjon@gmail.com

Чанбаҳои муҳимтарини ҳунари эҷодии нависандаи муосири тоҷик Анвар Мирзоҳакими Олим дар намунаи маҷмуаи ҳикояҳои “Вақти гули зардолу” (1994) ва маҷмуаи “Бачаи лалмӣ” (2015), ки қиссаву ҳикояҳо ва тарҷумаҳои нависандаро дар бар мегирад, ба риштаи таҳқиқ кашида шудааст. Таъкид гардидааст, ки Анвар Олим беиштар дар жанрҳои миёнаи адабӣ – қиссаву ҳикоя эҷод кардааст. Зикр шудааст, ки Анвар Олим дар тасвири амиқтарин эҳсоси қалби инсон, махсусан инъикоси дунёи ботинии кӯдаки маҳрум аз навозишҳои модар ва ташинаи дидори падар маҳорати фавқулода зоҳир кардааст. Маҳз ҳамин чанба, яъне тааммуқ ба моҳияти инсонии муосир ба ҳам пайвастании дирузу имрӯз ва фардои зиндагӣ боис гардидааст, ки муҳаққиқон осори Анвар Олимро ба насри психологӣ ва андеша мансуб шуморанд. Дар меҳвари эҷоди Анвар Олим инсон, тақдири ӯ, тавсифи хулқи нек ва фалсафаи зиндагии инсон дар рӯи олам меистад, бинобар ин, хонанда дарду мушкilotи ҷомеаро баробари қаҳрамонҳои қиссаву ҳикояҳои эҳсос мекунад.

Калидвожаҳо: насри муосири тоҷик, эҷодиёти Анвар Олим, насри психологӣ, маҷмуаи “Вақти гули зардолу”, маҷмуаи “Бачаи лалмӣ”, қисса, ҳикоя

Рассматриваются основные аспекты творчества современного таджикского писателя Анвара Мирзохакима Олима на примере сборников рассказов «Вакти гули зардолу» (1994) и «Бачаи лалми» (2015), включающих его рассказы и переводы. Подчеркивается, что Анвар Олим творил в основном в литературных жанрах рассказа и повести. Отмечается, что писатель проявил исключительное мастерство в изображении глубинных чувств человеческого сердца, особенно в отражении внутреннего мира ребенка, лишенного материнской ласки и тоскующего по отцу. Именно этот аспект, углубляющийся в суть современного человека и раскрывающий связь прошлого, настоящего и будущего в человеческой жизни, позволил исследователям отнести произведения Анвара

Олима к психологической прозе, побуждающей читателя к размышлениям. В основе творчества Анвара Олима лежит человек, его судьба, воспевание достойного поведения, философия существования человека в мире, поэтому читатель наравне с героями рассказов и повестей ощущает боль и испытания, потрясаящие общество.

Ключевые слова: современная таджикская проза, творчество Анвара Олима, психологическая проза, сборник «Вақти гули Зардолу», «Бачаи лалми», рассказ, повесть

The article examines the main aspects of the work of the modern Tajik writer Anvar Mirzokhakim Olim using the example of the collections of stories “*Vakti guli zardolu*” (The season of apricot blossom) (1994) and “*Bachai lalmi*” (The child of the desert) (2015), which include his stories and translations. It is emphasized that Anvar Olim created mainly in the literary genres of short stories and novellas. It is noted that the writer demonstrated exceptional skill in depicting the deep feelings of the human heart, especially in reflecting the inner world of a child deprived of maternal affection and yearning for his father. It is the very aspect, which delves into the essence of modern man and reveals the connection between the past, present and future in human life, that allowed researchers to classify Anvar Olim’s works as psychological prose, prompting the reader to think. The basis of Anvar Olim’s work is man, his destiny, the glorification of decent behavior, the philosophy of human existence in the world, therefore the reader, along with the heroes of the stories and novellas, feels the pain and trials that shake society.

Key-words: modern Tajik prose, Anvar Olim’s creativity, psychological prose, “*Vaqli Guli Zardolu*”, “*Bachai Lalmii*”, short story, narrative

Анвар Мирзоҳакими Олимо аҳли фарҳанг ҳамчун рӯзноманигори соҳибқалам, ровӣ ва журналисти соҳибсухани телевизион, нависандаи соҳиби завку истеъдоди баланд мешиносанд. Дар ҷавҳари ҳастии Анвари Олим ба ҳам омадани ин се пешаи пуршараф тасодуфӣ набуда, он маҳз аз истеъдоду таъби суҳаншиносии модарзодӣ, донишҳои афзуни андӯхтааш аз адабиёти ҷаҳон, заҳмату кӯшиш дар ҷустуҷӯи маънии бикру мазмуни тоза ва суҳани баланд сарчашма мегирад. Ин адиби соҳибназар зоидаҳои завку идроки баландашро дар ҳар қолабе, ки барояш хушоянду мувофиқ аст, баён кардааст ва дар ҳамаи мавридҳо ҷавҳари аслии хешро, ки аз суҳан сириштааст, зоҳир намудааст. Анвари Олим ба умқи гуфтаҳои нависандаи маъруф Булат Оқуджава расидааст: «Шумо нависед, шумо нависед, хизмататон ба ҳисоб гирифта мешавад. Ҳамин навиштан, ки аз андешаву диққати ҳосаи нависанда сарчашма мегирад, ўро ба соҳили мурод мерасонад». Аз ин рӯ, навиштаҳои Анвар Мирзоҳаким Олим хотирмон буда, ногуфта намонад, ки дар ҷузвдони ин адиби пуркор чанд қиссаву романи тоза маҳфуз аст.

Ҳанӯз соли 1983 баъди ҷамъомади навбатии адибони ҷавони ҷумҳурӣ нависандаи маъруфи тоҷик Саттор Турсун дар мақолаи худ “Заҳмати ҳамвора мебояд” баъди мутолиаи чанд ҳикояи нависандаи ҷавон муҳимтарин сифатҳои ўро ёдрас менамояд. ки онҳо то имрӯз ҳамсафари эҷодии Анвар Олим мебошад: “Навиштаҳои вай самимианд... Суҳанаш бадард ва покиза аст. Ҷунин менамояд, ки набзи ҳар як калимаро санҷида, сипас истифода мебарад. Забонро нағз медонад. Махсусан “Бемодарӣ” ном ҳикояи ў шоҳиди истеъдоди хуби ин ҷавон аст. Сониян, Анвар Олимов дар вақти навиштан гӯё барқасд қорашро душвор мекунад: гӯё барояш аз ҳама ҷизи муҳим муқобилати мавзӯ аст. Вай меҳодад, ки нозуктарин рангҳои табиату пинҳонтарин эҳсоси дили инсонро ба қалам диҳад. Ва ин дархост ўро бештар ба насри психологӣ мебарад. Як нафар ҷавоне, ки ин тавр самимӣ ва таъсирбахш суҳан гуфта метавонад, бояд ҳатман нависад”.[1, 197-198] Анвар Олим маҳорати худро дар тарҷума низ санҷида, ҳанӯз соли 1984 ҳикояҳои нависандаи литвонӣ Андрей Скайлисро тарҷума кард, ки он таҳти унвони «Калиди сеҳрнок» тавассути нашриёти

«Ирфон» интишор гардид. Пешаи тарҷумони ҳарбӣ дар фаъолияти Анвар Мирзоҳақими Олим, ки солҳои 1986 -1988 дар Афғонистон сурат пазируфт, ба донишу ҷаҳонбинӣ, маҳорату истеъдод ва ҳунари нависандагии ӯ таъсири бузурге гузошт. Зимнан кӯшишу ғайрати фардӣ, омӯзиши насру назми классикӣ ва адабиёти классикиву муосири халқҳои гуногуни собиқ Иттиҳоди Шуравӣ Анвар Мирзоҳақими Олимо ҳамчун нависандаи соҳиби сабку услуби ба худ хос, ҷеҳраи рӯшани насри муосир муаррифӣ намуд.

Соли 1994 маҷмуаи ҳикояҳои нависанда таҳти унвони «Вақти гули зардолу» нашр гардид, ки он таваҷҷуҳи маъруфтарин нависандагон ва суҳаншиносонро ба худ ҷалб кард. Аз ҷумла, Фазлиддин Муҳаммадиев нависандаи номвари тоҷик дар бораи ҳикояҳои ин китоб навишта буд, ки: «Анвар Олим қабл аз эҷод торҳои созаширо ҷӯр сохтааст, таронаҳои аввалинашро батаанӣ ва ботаъсир менавозад». [2, с.3]. Воқеан нависандаи мо аз мактаби насри устодони суҳан Садриддин Айний, Ҷалол Иқромӣ, Пӯлод Толис, Ҳақим Карим, Раҳим Ҷалил, Ҷумъа Одина, Фазлиддин Муҳаммадиев, Сорбон, Ёрун Кӯҳзод, Ҷонибек Ақобиров, Саттор Турсун ва дигарон дарси таҷриба андӯхтааст ва қаламашро дар офтоби назму насри классикӣ тоб дода, дар партави насри рус ва Ғарб онро сайқал бахшидааст. Маҳз дар шахсият, фаъолият ва дастовардҳои Анвар Олим метавон аз ҳамбастагии адабиёти ҷаҳон ҳарф зад, ки дар маҷмӯъ метавонад намунаи олии ҳунарро биёфарад. Дар бораи китоби «Вақти гули зардолу» профессор Атаҳон Сайфуллоев навишта буд: «Ман ин маҷмуаро шиносномаи эҷодии санъаткор мешуморам. Зеро ҳеҷ чиз ҷеҳраи суҳанварро мисли китоби ӯ равшан ва ҳаққонӣ нишон дода наметавонад. Ин китоб намунае аз ҳунар ва фазилатҳои адиб аст». [3, с.40].

Баъди таваккуфи даҳсола Анвар Мирзоҳақим Олим соли 2014 китоби Василий Макарович Шукшин «Андешаҳо дар танҳои»-ро тавассути нашриёти «Ношир» дар шаҳри Хучанд ҷоп намуд. Дар ин китоб тарҷумаи 25 ҳикояи ин нависандаи мумтози рус ҷой дода шудааст, ки барои хонандаи тоҷик беҳтарин ҳадаи маънавӣ мебошад.

Соли 2015 бошад китоби нави Анвар Мирзоҳақим Олим «Бачаи лалмӣ» иборат аз қиссаву ҳикояҳо ва тарҷумаҳо интишор шуд, ки метавон онро ғавҳари тозае дар ҳазинаи насри муосири тоҷик маҳсуб кард.

Ба китоби мазкур Шоирӣ халқии Тоҷикистон Фарзона бо унвони «Муждаи саодатбахш» сарсуҳане навиштааст, ки он як раҳнамои пурмазмун барои хонандаи огоҳ мебошад. Шоира Фарзона бо дарку маърифати комили ҷаҳони маънавӣ ва ҳунари нависандагии Анвар Мирзоҳақими Олим ба хонанда бо сабку услуби хос нависанда ва китоби ӯро муаррифӣ мекунад. Ҷунончи, менависад: «Нависандаи мо барои дарк ва шинохти бузург, барои дарёфти ҳақиқати Офаринада ва ҳар субҳи беамсоли ӯ, барои кашфи як сайёраи дуру номакшӯф, ки Дил ном дорад, ҷӣ басо роҳҳои аслу маҷозро мепаёмояд, ҷӣ қадр дар кӯрароҳҳои тинати одамӣ печ мезанаду баромадгоҳ меҷӯяд, бо ҷӣ азияту шиканҷаҳои ғавқулаҳд домони ояндаро медорад, то раҳо нашавад ва ҷӣ қадр нигоҳи маъсуми сиришти тифлонаи қаҳрамонони ҳудро мисли як қатраи ларзон дар барги фарвардин барои ҳамеша саломату бегазанд нигоҳ медорад... Китоби «Бачаи лалмӣ» низ чун осори собиқаи ӯ барои завқмандону рамзошноён муждаи саодатбахш аст». [4, с.4-6].

Қисми аввали китоби «Бачаи лалмӣ» аз қиссаи «Макрӯх», қиссаи мустанади «Дар паноҳи чашмҳо», ҳикояҳои «Бачаи лалмӣ» ва «Фариштаи дурӯғин» иборат буда, дар қисми дувум 20 тарҷумаи осори суҳанварони номвар Лев Николаевич Толстой, Тарей Весос, Промет Лилли Александровна ва Гринков Владимир Василиевич ҷой дода шудааст. Инак, қиссаи аввал «Макрӯх». Қисса саргузашти ҳаёли набуда, заминаҳои воқеӣ дорад. Эпиграфи қиссаи мазкур басо рамзист. Ҳадиси Пайambarи ислом Муҳаммад (с) ва қавли Исои Масеҳ ба хонанда ишорат ба Ваҳдати андешаҳои пайambarони Худо мекунад, ки аслан умматону

пайравони онҳо дар кутуби диниву мазҳабӣ ихтилофи назари онҳоро таи ҳазорсолаҳо мечӯянд. Дар ҳар ду гуфтор сухан аз раҳм кардан ба یتиму бенаво меравад, ки нақӯӣ ба эшон қалбро нарма ва ҳочатро раво мекунад. Қисса бо як рӯзи зебо, дақиқтар бигӯем, бо муколамаи ду тани худоғоҳу дунёдида оғоз мешавад. Ду нафаре, ки ба зиндагии имрӯза тазодҳои он, мазҳақаву ғочаҳои рӯзгор назари ҳоса дорад ва ифодагари набзи замону олами имрӯз аст, ки тапиданаш ба садои тиру туфанг ҳамнаво гаштааст. Аз ин муколама пай бурдан осон аст, ки қисса шомили мазмуни фалсафист ва хонандаро ба тасвири тазодҳои саҳти зиндагӣ раҳнамун мекунад.

Қисса дар бораи саргузашти инсонест, ки дар чорроҳаи қисмат бо амри тақдир наметавонад роҳи дурустро барои худ интиҳоб намояд. Инсоне, ки падараш тоҷики мусалмон асту модараш тарсо ва муносибати атрофиён нисбати мавҷудият ва зиндагонии ӯ ғайриодист. Писарак аз модар зиндаҷудо гаштаасту ҳамешагӣ ташнаи дидори падар ҳаст ва дар дасти модаркалон дар ҳавои “чаҳли дурӯғин” ва афсонаҳои ширин, таънаҳои зани амак умр ба сар мебарад. Нависанда бо инъикоси гирудори ҳаёти кӯдак, бо ифодаи образи сюжетҳо анъана ва суннатҳои ду дину оинро муқоиса мекунад. Маҳз ихтилофи назар дар дину оин қаҳрамони қиссаро дар назари мусалмон кофир ва дар назари тарсо бегона манзур мекунад. Масалан, вақте модар меҳоҳад, фарзандашро ба хонаи бачаҳо гузошта, ба диёри худ-Русия баргардад, байни ӯ ва мудирӣ хонаи бачаҳо муколамаи аҷибест сурат мегирад. Аз он маълум мегардад, ки маҳз ихтилофи назар дар оила аз назари дину суннат ӯро ба ин амал маҷбур кардааст. Ба ҳама кӯчидани манзараҳои зиндагӣ, яъне дар рӯзеи писарак зухур ёфтани он бидуни инъикоси замони муҳимтарин ва ҷузъитарин суҷаҳо хонандаи қиссаро ба андеша водор менамояд. Муколамаи падар ва модаркалони писарак асли матлабро ба хонанда равшан месозад. Яъне, писарак аз назари модаркалон, ҳамчун набераи хона, наметавонад қобили қабул бошад. Ӯ аз писараш тақозо дорад, то дасти набераашро ҳалол накунад ва ба мардуми маҳалла оши тӯӣ надиҳад, ҳаргиз намегузорад, ки он фарзанд ба хона дарояд. Манзараи сар задани ғусфанд, хун баровардан ва ваъдаи оши тӯӣ додани падар дар ниҳоди хонанда суолро пайдо менамояд, ки он писарак чӣ гуноҳе дошт? Ҳамин суол, ки дар рӯзеи писарак пайдо шуда буд, дар хотираҳои баъд аз бистсолаи ӯ ҷавоби худро пайдо мекунад. Дар нақли хотирот бардошту назари писарак ва ҷавонмарди имрӯза бо ҳам гирифтани меҳӯрад ва хонанда фаромӯш мекунад, ки афсонагӯҳо ва ба садои найе, ки аз роҳи дуру дарози мусофирӣ менолид, монанд кардани овози модаркалон ин назару бозёфтӣ писарак аст, ё ҷавонмарди имрӯза мебошад? Дар қисса афсона, ё суҷаи афсона нест, вале бардошту дарку маърифати ӯ, ҷавобҳои саҳеҳ ба суолҳои модаркалон ба тариқи баён шудаанд, ки хонанда дар сари афсонаи нонавишта фикр намекунад. Гузашта аз ин нависанда намегӯяд, ки писарак бемодар ва дур аз дасти навозиши падар аст, вале манзараеро ба қалами тасвир мекашад, ки он баёнгари бепарастори воқеа ва дастнигари амаку зани амак будани писарак аст:

-Канӣ филгӯшҳои оча, хона даромада, чароға гиронед. Ҳа, келин, ба ин ҳам ним коса каш,- ба ӯ ишора карда, гуфт модаркалон... - Дадояш имшаб ҳам худо медонад, кай меомада бошад.

- О, ҳар шаб аҳволаш ҳамин-ку,- косаҳоро лаби оташдон қатор чид, бо алам гуфт келиноя.- Шиками ина мо кафил гирифтагӣ-ку, не?

-Зик нашав, келин, ба ҷои садақа дон. Савоб мешавад. Чакқон шавед, ғусолачаҳо, – ба амакбачаҳо гуфт модаркалону ба ӯ рӯ овард: - Ту ҳам биё. [5, 20]

Воқеаи як зумра қаҳрамонони Анвар Олим инсонҳои одӣ, вале бомаърифат ҳастанд. Дар суҳанрониву сӯҳбатҳои онҳо рамзу кинояти бемисл, ки ифодагари маъниву мазмунҳои баланд мебошад, ба мушоҳида мерасад. Мудирӣ хонаи бачаҳо яке аз он гуна қаҳрамонони дурандеш ва неқпиндор мебошад, ки андешаи оқилонаи нависандаро ифода кардааст:

”-Ҳа-а, - мад кашид зан-мудир,- дар зиндагиат салибу моҳ ва себу гандумро натавонистӣ пайванд диҳӣ”. [5, 27]

Дар идома нависанда боз аз забони ҳамин қаҳрамон, ки образи мусбат ва шахсияти хирадманду рӯзгордида аст, фикру андешаи худро ҷамъбаст месозад:

“Эҳ, Худо, бандаҳота ба як дину анъана офарӣ намешуд? Он вақт на ҷанг буду на сарсонихо...” [5, 29]

Меҳвари қиссаи “Макрӯх” дар баҳси ду нафар - яке уммати Муҳаммад, дигаре пайрави Исои Масеҳ таҷассум ёфтааст. Ин ду нафар аз қисмати писараке, ки бо амри тақдир “ба гареваҳои биёбони бераҳмии инсон роҳгум задааст”, нигарон ҳастанд ва дар ин замина баҳси ҷиддӣ ва ҷовидониرو ба миён кашидаанд. Нависанда дар мушкилоти ҷузъии инсон ихтилофоти кулро дарёб мекунад ва маншаи онро аз рӯзгори Абулбашар мебинад. Ва, муҳимтар аз ҳама, умеди будан ва растан аз ҷодаи хаторо асоси ҳастии одам медонад.

Дар қисса ҷаҳони андеша ва тафаккури писарак дар ҳадде ба қалам омадааст, ки хонанда на танҳо ба қаҳрамони воқеӣ муҳаббат ва эътимод пайдо мекунад, балки ҷо- ҷо ҳудашро низ дармеёбад. Ба ифодаи дигар нависанда тавонистааст, бо инъикоси воқеа ва афкори писарак, ҷаҳони ботинии кӯдаконро, ки дорои арзишҳои умумӣ ҳастанд, дарёб намояд. Ҷунончи, бегоҳ чун падар ба хона бармегардад ва фарзанди аз модараш ҷудоро боз музтару мазхун меёбад, бо писарак сӯҳбат менамояд:

- Э, шер, чаро дароз кашидӣ? Биё, самбӯса овардам, самбӯса меҳурем.

- Дилам сер, дадо,- ва тоб хӯрду рӯ сӯи девор гардонд.

- Ман бе ту наметонам, шер. Аз гулӯям намегузарад. Биё.

-Дилам сер дадо.....

-Дадо.

-Чони дадо.

-Ба дарахтҳои хавлӣ лампучка даргиронем. Майлаш?

-Чаро ин хел мегӯй, шер?

- Дар шохай олуча ду мусича ҳаст, аз шаб метарсанд.

- Мусичаҳо метарсанд?- хайрон шуд падар.- Кадом мусичаҳо?

-Ду мусича дар шохчаи олучаи назди бед. Сахт метарсанд.

- Хуб, шер. Ҳар чӣ ту гӯй. Боғчаамон ҳам хушрӯ мешавад. Акнун биё самбӯса меҳурем. (5, 46)

Баъди ин муколама писару падар боз дар бораи асли дарди зиндагии худ андеша мекунанд. Дар бораи он, ки муҳит то ҳанӯз натавонистааст мавҷудияти писаракро бе таънаву ихонат қабул карда бошад. Ашки падару писар “Майлаш,шер,майлаш,мегузарад. Ту ҳам калон мешавӣ, калоон”- гуфтани падар ҷамъбасти мантиқан саҳеҳи қисса аст, ки хонандаи соҳибэҳсосро наметавонад бетараф гузорад ва водор месозад, ки аз тақдири ояндаи кӯдак андеша намояд.

Қисса боз бо сӯҳбати ду нафар, ки яке фарди ба камолрасида ҳамон писарак ва дигаре дӯсти ӯ анҷом меёбад. Ҳар ду ҳам роҳи начотро дар Ишқ ва ошиқӣ меёбанд.

Дар қиссаи “Макрӯх” нависанда агар аз як ҷониб ба мавзуи муҳим ва пуаризиши замонавӣ даст зада, хонандаро ба андешаи амиқ водор намояд, аз ҷониби дигар бо забони тасвир, истифодаи таъбиру киноёт, истифодаи гӯишҳои мардумӣ ва офариниши образи сюжетҳои ҷолиб хунари баланди эҷодиро зоҳир намудааст. Ҷунончи “пора-пора ба хоб кӯчидани манзараҳои зиндагӣ бо рангҳои булачаб” [5, 11], “зудудани фариштаи ғаму яъсу ноумедӣ хандаҳоро аз лаб” [5, 12], “чаҳли дурӯғин”[5,15], ҳамчунин истифодаи бамавқеи вожаҳои зебои тоҷикӣ, чун “меҳ”[5,14], “начво”[5,14] ва ғайра, забони қавӣ ва пурбори Анвар Олиро қудрату нафосати дигар бахшидааст. Назми ботинии суханро дар аксари нигоштаҳои нависанда пай бурдан мумкин аст: “дар болои болҳои ранги эзорсурхак ўро

савор хоҳад кард ва ба олами барфҳои гарму гулобӣ ва боронҳои сабзу зангор хоҳад бурд. Ё хурсанд шуд, ки офтоб худро аз байни ӯву модаркалон гирифт рафт ва дигар касе дар шунидани афсона ҳалалдор нахоҳад кард” [5, 17].

Қиссаи мустанади дигари “Бачаи лалмӣ”, ки “Дар паноҳи чашмҳо” унвон дорад, низ бо эпиграф - ҳадиси Паймбари Худо - Муҳаммад ва як порча аз асари маъруфи Содиқ Ҳидоят “Буфи кӯр” оғоз мегардад. Асли матлаби эпиграфи қисса ба хонанда раҳнамоӣ мекунад ва ин усули ниғориши Анвар Мирзоҳақим Олим ишорат ба он дорад, ки ниғоштаҳои нависанда мавзуоти умумибашариро ифода мекунад ва дар баррасии он ӯ ба тариқи ҳудаш сахм мегузорад. Аз ин ҷост, ки сужаву муколама, тасвирҳои нависанда ба андешаҳои ҳақимонаву фалсафӣ омезиш ёфтаанд. Чунончи, дар боби аввали “Дар паноҳи чашмҳо”, ки “Марги сабук” унвон дорад, афқору андешаҳои пурҳикмат ва мантиқан қавӣ фаровон ба назар мерасанд. Ин андешаҳо танҳо маҳсули тафаккури нависанда набуда, балки бардошт аз вазъи зиндагӣ ва ҳосили умри инсон мебошад. Чунончи:

- фарҷоми на ҳамаи афсонаҳо хубу мубораканд, баҳусус афсонаи зиндагии мо;

- зоҳири дунё дигар шудааст, вале дар аъмоли мо ҳеҷ чиз тағйир наёфта, ончунон, ки будем ҳамчунон то ба имрӯз ҳастем, қадаме ба сӯи худошиниву худшиносӣ нагузоштаем, аз ҳуё хислати мо бӯи ғор меояд;

- кишр вучуд дорад, зиндагии яке бихишту дигаре ҷаҳаннам ва ин тафриқа аз ирода ва хостаҳои Худо набудааст. Ин табақабандӣ дар беҳудой, дар заминаи ҷангу хунрезӣ, кушторҳои ғушношунид сурат гирифта. [5, 52]

Гузашта аз ин, ҳулосаҳои нависанда аз зиндагии марбут ба аъмоли инсонҳо низ ҷолиб мебошад. Чунончи нависанда ба суоли “ҷаро замин меларзад?”, ҷавоберо дармеёбад, ки инсони худшиносу ҳудогоҳ ҳаргиз онро инкор карда наметавонад:

“Ҷаро замин меларзад? Посуҳи ин савол як аст: офати табиӣ. Нафарҳое ҳам ҳастанд, ки барномаи мактаб дар ёдашон мондааст ва аз рӯи қонуну қавоиди илм посух мегӯянд. Вале дар тӯли чанд моҳ, ки байни мардуми зилзилазада будам ва бо онҳо сӯҳбат оростам, ақидаи ман дар ин маврид каму беш дигар шуд. Заминларза на танҳо офати табиӣ аст, балки офатест, ки аз аъмол ва рафтору кирдори мо низ сар мезанад. Ҳуё хислати мо ба қавми Лут рафтааст ва худ беҳабарем, ки маншаи зилзила дар тинати мост”. [5, 53]

Тору пуди ниғоштаҳои Анвар Олим бо қиссаҳои қуръонӣ ва ривоятҳои қадима пайвандӣ доранд. Нависанда аз асолати Одам сухан мекунад ва бисёр меҳодад, ки инсон аз “асорати ҷаҳолату ҳамоқат берун ояд” ва сулҳу ваҳдатро муқаддаму муқаррам шуморад. Ё бо дард менависад: мо рисолати худ – Одам буданро фаромӯш кардем”. Ин нидо ба аҳли башар аст. Бонги изтироб ба инсонҳоест, ки рисолати аслии ҳешро фаромӯш кардаанд.

“Дар марзи маргу зиндагӣ” ва “Ҷакон” бобҳои дигари “Дар паноҳи чашмҳо” аз зилзилаи соли 1985-уми шаҳри Қайроққум, имрӯза шаҳри Гулистон ҳикоят мекунад. Қисса мустанад, вале баёни хушк ҳолӣ нест. Он саропо ҳикмат аст. Марде, ки дар зилзилаи Қайроққум зери бетонҳои вазнини бинои фабрикаи қолинҳои Қайроққум мемонад, вале бо хости Худованд аз марг наҷот меёбад, таассурот ва бардошти ҳешро аз он лаҳзаҳои мудҳиши маргбор нақл мекунад. Ё шод аз он аст, ки дубора дар ин дунё тавлид ёфт ва нафаси озод мекашад. Як суоли ӯ хатти мантиқии қиссаро, ки нависанда дар оғоз ба он ишора дошт, яъне “замин барои чӣ меларзад?”, тақвият мебахшад: “Наход барои пок будан, барои фаҳм ва дарк кардани як лаҳзаи ночизи зиндагӣ ин қадар дарду ранҷ ва ҷудоиро бояд таҳаммул кард? А? Не, хато гуфтам. Аслан ягон лаҳзаи зиндагӣ ночиз не, ҳар лаҳзааш сад ҷаҳон аст, фақат мо наметавонем онро кашф кунем”. [5, 62-63]

Силсилаи қиссаҳои мустанади китоби “Бачаи лалмӣ” монанди “Дар лонаи марг” ва “Анори Ёсин” аз воқеаву рӯйдодҳои ҷангӣ, ки дар сарзамини Афғонистон солҳои 80-ум ва

навадум сурат гирифта буд, ҳикоят мекунад. Нависанда худ шоҳиди воқеаҳои зиёдест ва ба ин ҷанг, ба ҷавонони дар ин муҳорибаи бемаънӣ ҳалокшуда, ё ҷароҳатбардошта назари ҳоси худро дорад. Тасвири нависанда дар ин қиссаҳо, ки шифохонаро “лонаи марг” номидааст, хонандаро ба муҳиту фазои ҳавлноки он ҷанг ворид мекунад: “Худро дар ҳолигии ҳавлноке мебинам, ки дар фазои нимаравшани он ғолумағоли мубҳаму ғашовар, виз-визи селай занбӯрҳои зард ва садои чуп-чупҳои дилгазон ҳукмронанд. Меҳоҳам аз ин макони рӯёӣ маъние бичӯям, аз қобусҳои даҳшатзои ҳавлноки шум раҳо шавам...Наметавонам.” [4, 67] Нависанда дар баробари тасвир намудани ҳолати аскарони ҷароҳатгирифта, ё ба дами марг даррасида дар асоси муколамаву мубодилаи афкор муҳимтарин ҳулосаҳои худро дигаронро оид ба оқибати ҷангҳои бемазмун баён месозад. Ҳулосаи полковник, доктори илмҳои тиб, мушовири сарҷарроҳи шифохона Георгий Савич Чепчерук, ҷарроҳе, ки ҳар рӯз ҷаҳор-панҷ нафарро ҷарроҳӣ мекунад, ниҳоят муассир аст. Ӯ нахуст аз интиҳоби касбаш изҳори пушаймонӣ менамояд ва афсӯс меҳӯрад, ки дар ин сарзамин оташи ҷанг фурузон гашт: “Ҳайфи миллат, ҳайф, ҳайф, - мегӯяд ӯ. Охир, қабл аз ин ҷо омадан, ман таърихи ин сарзамин, таърихи миллати Шуморо омӯхтам ва дардо, ки мо - фарангӣ миллати замоне тамаддунсозро зерӣ шиори бардурӯғи башардӯстӣ, яъне гуманизм ба ҳоки сияҳ яксон кардем...” [5, 80] Овардани ин манзара аз нависанда ҷуръат талаб мекунад ва аз ҷасуриву ҳақиқатнигории ӯ дарак медиҳад. Ё худ тасвири манзараи зерин чӣ қадар маъниро дар худ таҷассум мекунад: “Бастаро кушодам. Дарунаш ду қутичаи зебову муъҷаз. Дар яке “Ситораи сурх” ва дар дигаре медали симқаби “Аз мардуми босипоси афғон”. Ҳар ду гӯё дар қафи дастам ханда мезаданд. Ба онҳо хеле нигаристам ва баноҳост... беҳабар мондам, ки чӣ тавр онҳо аз байни ангуштонам сабук лағжида, ба оғӯши об рафтанд”. [5, 94]. Ручуъ ба таърих ва ҳақиқатнигорӣ пешаи нависандагонест, ки қаламро муътабар медонанд ва ҳаргиз онро олукаи санаду воқеоти дурӯғин намесозанд ва Анвар Мизоҳақим Олим аз зумраи он қаламкашони ростбин ва ростгӯст.

Ҳикояи “Бачаи лалмӣ”, ки ба муаллимаи азизи нависанда Марҳабо Муҳиддинова бахшида шудааст, бо қиссаи “Макруҳ” иртиботи ботинӣ дорад. Дар меҳвари ин ҳикоя фазову ҳавои одамгариву инсондӯстии аҳли деҳа меистад. Махсусан барои пирону солорони деҳа бетараф будан ба қисмати “бачаи лалмӣ”, ки модар надорад, ҳос нест. Ғамхориҳои пирони деҳ - Очаи Хол, Бобои Шараф, Амаки Карим, Бобои Ашраф ба “бачаи лалмӣ” ибратбахш аст.

-Гӯш кун, духтарҷон, –мегӯяд Очаи Хол, - Ана ин бачаи лалмия дидӣ? Сиҳату саломат, тану ҷонаш бутун. Қабул карда гиру аввал навиштана ёд деҳ. Фаҳмидӣ?

- Фаҳмидам очаҷон, фаҳмидам...

- Ту, муаллима,- як қадам ба пеш мегузорад бобои Шароф,- бачаи лалмия дар партаи пеш шинон. Ин ҳоло як резгича. Аз қафо дарсатро нағз намешунавад.

-Ҳа, боз эҳтиёт шав, калтак нахӯрад,- халтаро ба китф гирифта мегӯяд амаки Карим.- Ин аз ҳамсинфонаш ду сол хурд. [5, 107]

Нависанда бо тасвири ин манзараҳо, аз як ҷониб, дили хонандаро ба зиндагӣ гарм мекунад ва, аз ҷониби дигар, дар миёни одамон тухми меҳру муҳаббат ва дӯстиву рафоқатро мекорад. Инсон ба андеша меравад, ки оё имрӯз низ ин гуна инсонҳои ятимпарвару хайрхоҳ ҳастанд? Ҳадафи нависанда дар ҳамин аст, ки мо инсонҳо имрӯз рисолати аслии хеш - неқӣ қардан ва хайрхоҳи ҳам буданро фаромӯш насозем.

Аз таҳқиқи осори адабии Анвар Мирзоҳақими Олим дар ҳосили ин мақолаи илмӣ метавон чанд ҳулоса бардошт.

Қиссаву ҳикояҳои ӯ насри андешаро мемонад. Азбаски инсонӣ ҳушманду бомаърифат гузашта ва воқеаҳои марбут ба онро чун ибрати имрӯзу фардо истифода мебарад, медонад,

ки зикри ғаму дарди дирӯз ба инсон нерӯ ато мекунад ва ба дилаш умеди фардо зиндагонӣ карданро бедор месозад ва аз нигоштаҳои Анвар Мирзоҳақими Олим, ки дар аксари онҳо пайванди дирӯзу имрӯз ҳаст, бардошти густурдаи маънавиро ҳосил менамояд.

Хонанда дар навиштаҳои нависанда аз сужаву персонажҳо худашро дармеёбад, бо қаҳрамонони асар ҳамнишинину ҳамнафас ва ҳамнаво мегардад, тавассути тасвир лаҳзаҳои зиндагиро пеши назараш чун навори филм, бедор мекунад. Ин аст ҳунар ва матонати суханварӣ.

ПАЙНАВИШТ:

1. Саттор Турсун. Заҳмати ҳамвора мебояд/ Дарахти ҳазорсола / Саттор Турсун. – Душанбе : Адиб, 1991. – 356 с.
2. Олимов А. Вақти гули зардолу / Олимов А. – Хуҷанд, 1994. – 163 с.
3. Сайфуллоев А. Уфуқҳои тозаи наср / Сайфуллоев А. – Душанбе: Адиб, 2012. – 479 с.
4. Фарзона. Муждаи саодатбахш/А.Олимов. Бачаи лалмӣ. – Хуҷанд: Ношир, 2015. – 340 с.
5. Олим А. Бачаи лалмӣ / Олим А. – Хуҷанд: Ношир, 2015. – 339 с.

REFERENCES:

1. Sattor Tursun. Hard Work Must Be Constant. / the book: Millennium Tree. – Dushanbe: Adib, 1991. – 356 pp.
2. Olimov A. The Season of the Apricot Blossom. – Khujand, 1994. -163 pp.
3. Sayfulloev A. Fresh Horizons of Prose. – Dushanbe: Adib, 2012. - 479 pp.
4. Farzona. The joyful news. / The book: A. Olimov. The Child of the Desert.- Khujand: Noshir, 2015. – 340 pp.
5. Olim A. The Child of the Desert. – Khujand: Noshir, 2015. – 339 pp.